

rum speculativarum: ita etiam de his quæ sunt in anima nostra, scilicet potentiis, & habitibus, scimus quidem quia sunt, in quantum actus percipimus; quid vero sint, ex ipsorum actuum qualitate invenimus.

CAPUT XLVII.

Quod non possumus in hac vita videre Deum per essentiam.

I. Part. quest. xii. art. 11.

Sicut autem substantias separatas in hac vita intelligere non possumus propter connaturalitatem intellectus nostri ad phantasmas, multo minus in hac vita divinam essentiam videre possumus, quæ transcendit omnes substantias separatas.

Huius autem signum hinc etiam accipi potest, quia quanto magis mens nostra ad contemplanda spiritalia elevatur, tanto magis abstrahitur à sensibilibus. Ultimus autem terminus quo contemplatio pertingere potest, est divina substantia. Unde oportet mentem quæ divinam substantiam videt, totaliter à corporeis sensibus esse absolutam vel per mortem, vel per aliquem raptum. Hinc est quod dicitur ex persona Dei, Exod. xxxiii. 20. *Non videbit me homo, & vivet.*

Quod autem in sacra Scriptura aliqui Deum vidisse dicuntur, oportet intelligi hoc fuisse per aliquam imaginariam visionem, seu etiam corporalem, prout scilicet per aliquas corporeas species, vel exterius apparentes, vel interius formatas in imaginatione, divinæ virtutis præsentia demonstrabatur, vel etiam secundum quod aliquæ spirituales substantiæ aliquam cognitionem de Deo intelligibilem perceperunt.

Difficultatem autem afferunt quedam verba Augustini ex quibus videtur quod in hac vita possumus intelligere ipsum Deum: dicit enim in IX. Lib. de Trinit. Lib. IV. cap. vii. *quod in eterna veritate, ex qua omnia facta sunt, formam secundum quam sumus, & secundum quam vel in nobis, vel in corporibus vera, & recta ratione quid operamur, visu mentis conspiciamus; atque inde conceptam rerum veracem notitiam apud nos habemus.* XII. etiam Confess. cap. xxv. dicit: *Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videmus verum esse quod dico; ubi, quæso, id videmus? Nec ego utique in te, nec tu in me; sed ambo in ipsa quæ supra mentes nostras est incommutabili veritate.* In Libro etiam de vera Religione cap. xxxi. dicit, quod secundum veritatem divinam de omnibus iudicamus. In Libro autem Soliloquiorum cap. xv. Lib. I. dicit, quod prius est veritas cognoscenda, per quam possunt alia cognosci: quod de veritate divina intelligere videtur. Videtur ergo ex verbis eius quod ipsum Deum, qui sua veritas est, videamus, & per ipsum alia cognoscamus. Ad idem etiam pertinere videntur verba eiusdem, quæ ponit in XII. de Trinit. cap. 11. sic dicens: *Rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas, quæ nisi supra mentem humanam essent, incommutabiles profecto non essent.* Rationes autem incommutabiles, & sempiternæ alibi in Deo esse non possunt, cum solus Deus secundum fidei doctrinam sit sempiternus. Videtur igitur sequi quod Deum in ista vita videre possumus; & per hoc quod eum, & in eo rerum rationes videmus, de aliis iudicamus. Non est autem credendum quod Augustinus in verbis præmissis senserit quod in hac vita Deum per suam essentiam intelligere possumus, cum contrarium dicat in Lib. de videndo Deum ad Paulinam, epist. cxlvii. al. cxiii. cap. iv. & v.

Qualiter igitur illam incommutabilem veritatem, vel istas rationes æternas in hac vita videamus, & secundum eam de aliis iudicemus, inquirendum est.

Veritatem quidem in anima esse, ipse Augustinus in Lib. Soliloquiorum, cap. xviii. & xix. confitetur; unde ab æternitate veritatis immortalitatem animæ probat. Non solum autem sic veritas est in anima sicut Deus per essentiam in rebus omnibus dicitur, neque sicut in rebus omnibus est per suam similitudinem, prout unaquæque res in quantum dicitur vera, in quantum ad Dei similitudinem accedit: non enim in hoc anima rebus aliis præferitur. Est ergo speciali modo in anima, in quantum veritatem cognoscit. Sicut igitur animæ, & res aliæ veræ quidem dicuntur in suis naturis, secundum quod similitudinem illius summæ naturæ habent, quæ est ipsa veritas, quum sit suum intellectum esse; ita id quod per animam cognitum est, verum est, in quantum illius divinæ veritatis quam Deus cognoscit, similitudo quædam existit in ipsa. Unde & Glossa super illud Psalmistæ Psal. xi. 11. *Diminuta sunt veritates à filiis hominum:* dicit, quod sicut ab una facie resultant multe facies, in speculo, ita ab una prima veritate resultant multe veritates in mentibus hominum. Quamvis autem diversa à diversis cognoscantur, & credantur vera, tamen quedam sunt vera in quibus omnes homines concordant, sicut sunt prima principia intellectus tam speculativi, quam practici, secundum quod universaliter in mentibus hominum divinæ veritatis quasi quedam imago resultat. In quantum ergo quælibet mens quidquid per certitudinem cognoscit, in his principiis inruetur, secundum quæ de omnibus iudicatur, facta resolutione in ipsa, dicitur omnia in divina veritate, vel in rationibus æternis videre, & secundum eas de omnibus iudicare. Et hunc sensum confirmant verba Augustini in Soliloquio Lib. I. cap. viii. qui dicit, quod *scientiarum spectamina videntur in divina veritate, sicut visibilia in lumine Solis;* quæ constat non videri in ipso corpore Solis, sed per lumen, quod est similitudo solaris claritatis in aere, & similibus corporibus relicta.

Ex his ergo verbis Augustini non habetur quod Deus videatur secundum suam substantiam in hac vita, sed solum sicut in speculo: quod & Apostolus de cognitione huius vitæ confitetur, dicens I. Corinth. xiiii. 12. *Videmus nunc per speculum.* Quod etsi mens humana de propinquiori Dei similitudinem representet quam inferiores creaturæ, tamen cognitio Dei quæ ex mente humana accipi potest, non excedit illud genus cognitionis quod ex sensibilibus sumitur, quum & ipsa de se ipsa cognoscat quid est, per hoc quod naturas sensibilibus intelligit, ut dictum est cap. præc. unde nec per hanc viam cognosci Deus altiori modo potest, quam sicut cognoscatur causas per effectum.

CAPUT XLVIII.

Quod ultima felicitas hominis non sit in hac vita.

1. 2. quest. v. art. 3.

Sicut ergo humana felicitas ultima non consistat in cognitione Dei qua communiter ab omnibus, vel pluribus cognoscitur secundum quandam æstimationem confusam; neque iterum in cognitione Dei qua cognoscitur per viam demonstrationis in scientiis speculativis; neque in cognitione Dei qua cognoscitur per fidem, ut in superioribus c. xxxviii. & duob. sequent. est ostensum; non autem est possi-

bile in hac vita ad altiotem Dei cognitionem pervenire, ut per essentiam cognoscatur, vel saltem ita quod alia substantiæ separata intelligantur, ut ex his possit Deus quasi de propinquiori cognosci, ut ostensum est cap. xli. usque ad xlv. oportet autem in aliqua Dei cognitione felicitatem ultimam poni, ut supra ostensum est cap. xxxviii. impossibile est quod in hac vita sit ultima hominis felicitas.

2. Item. Ultimus finis hominis terminat ejus naturalem appetitum, ita quod eo habito, nihil aliud queritur: si enim adhuc movetur ad aliud, nondum habet finem in quo quiescat. Hoc autem in hac vita accidere non potest: quanto enim plus aliquis intelligit, tanto magis in eo desiderium intelligendi augetur, quod est omnibus naturale, nisi forte aliquis sit qui omnia intelligat, quod in hac vita nulli umquam accidit qui esset solum homo, nec est possibile accidere, cum in hac vita substantias separatas, quæ sunt maxime intelligibiles, cognoscere non possimus, ut ostensum est cap. xlv. & seq. Non est igitur possibile ultimam hominis felicitatem in hac vita esse.

3. Adhuc. Omne quod movetur in finem, desiderat naturaliter stabiliri, & quiescere in illo: unde à loco quo corpus naturaliter movetur, non recedit nisi per motum violentum, qui contrariatur appetitui: felicitas autem est ultimus finis quem homo naturaliter desiderat. Est igitur hominis desiderium naturale ad hoc quod in felicitate stabilietur. Nisi igitur cum felicitate pariter, immobiliterque stabilitatem consequatur, nondum est felix, ejus desiderio naturali nondum quiescente. Cum igitur aliquis felicitatem consequitur, pariter stabilitatem, & quietem consequitur: unde & omnium hæc est de felicitate conceptio, quod de sui ratione stabilitatem requirit: propter quod Philosophus dicit in I. Ethic. cap. xiv. quod *non æstimamus felicem Chamalaonta quædam.* In vita autem ista non est aliqua certa stabilitas: equilibet enim, quantumcumque felix dicatur, possibile est infirmitates, & infortunia accidere, quibus impeditur ab operatione, quæcumque sit illa in qua ponitur felicitas. Non igitur est possibile in hac vita esse ultimam hominis felicitatem.

4. Amplius. Inconveniens videtur, & irrationabile, quod tempus generationis alicujus rei sit magnum, tempus autem durationis ipsius sit parvum; sequeretur enim quod natura in majori tempore suo sine privaretur; unde videmus quod animalia quæ parvo tempore vivunt, parvum etiam tempus ad hoc quod perficiantur, habent. Si autem felicitas consistat in perfecta operatione secundum virtutem perfectam vel intellectualem, vel moralem, impossibile est eam advenire homini nisi post tempus diuturnum; & hoc maxime in speculativis apparet, in quibus ultima felicitas hominis ponitur, ut ex prædictis patet: nam vix in ultima ætate homo ad perfectam speculationem scientiarum pervenire potest. Tunc autem ut plurimum modicum restat humana vitæ. Non est igitur possibile in hac vita ultimam hominis felicitatem esse perfectam.

5. Præterea. Felicitatem perfectam quoddam bonum omnes consentunt, alias appetitum non quietaret. Perfectum autem bonum est quod omnino caret admixtione mali, sicut perfectum album est quod est omnino impermixtum nigro. Non est autem possibile quod homo in statu istius vitæ omnino sit immunis à malis non solum corporalibus, sive carnalibus, quæ sunt fames, sitis, frigus, & alia hujusmodi, sed etiam à malis animæ: nullus enim invenitur qui non aliquando inordinatis passionibus inquietetur; qui non

aliquando prætereat medium, in quo virtus consistit, vel in plus, vel in minus; qui non etiam in aliquibus decipiatur, vel saltem ignoret quæ scire desiderat; aut etiam debili opinione concipiat ea de quibus certitudinem habere vellet. Non est igitur aliquis in hac vita felix.

6. Adhuc. Homo naturaliter refugit mortem, & tristatur de ipsa non solum ut nunc cum eam sentit, & eam refugit, sed etiam cum eam recogitat. Hoc autem quod non moriatur homo, non potest assequi in hac vita. Non est igitur possibile quod homo in hac vita sit felix.

7. Amplius. Felicitas ultima non consistit in habitu, sed in operatione: habitus enim propter actus sunt. Sed impossibile est in hac vita continue agere quamcumque actionem. Impossibile est igitur in hac vita hominem totaliter esse felicem.

8. Item. Quanto aliquid est magis desideratum, & dilectum, tantum ejus amissio majorem dolorem & tristitiam affert. Felicitas autem maxime desideratur, & amatur. Maxime igitur ejus amissio tristitiam habet. Sed si sit in hac vita ultima felicitas, certum est quod amitteretur saltem per mortem; & non est certum utrum duratura sit usque ad mortem, cum cuilibet homini possibile sit in hac vita accidere morbos, quibus totaliter ab operatione virtutis impeditur, sicut phrenesim, & alia hujusmodi, in quibus impeditur rationis usus. Semper igitur talis felicitas habebit tristitiam naturaliter annexam. Non erit igitur perfecta felicitas.

Potest autem aliquis dicere, quod cum felicitas sit bonum intellectualis naturæ, perfecta & vera felicitas est illorum in quibus natura intellectualis perfecta invenitur, id est in substantiis separatis; in hominibus autem invenitur imperfecta per modum participationis cujusdam: ad veritatem enim intelligendam, plene non nisi per quemdam inquisitionis motum perungere possunt; & ad ea quæ sunt secundum naturam maxime intelligibilia, omnino deficient, sicut ex dictis cap. xlv. patet: unde nec felicitas secundum suam perfectam rationem potest omnibus hominibus adesse; sed aliquid ipsius participant etiam in hac vita. Et hæc videtur fuisse sententia Aristotelis de felicitate: unde in I. Ethic. cap. xiv. ubi inquit utrum infortunia tollant felicitatem, ostendo quod felicitas sit in operationibus virtutis, quæ maxime permanentes in hac vita esse videntur; concludit, illos quibus talis perfectio in hac vita quidem adest, esse beatos ut homines, quasi non simpliciter ad felicitatem pertinentes, sed modo humano.

Quod autem prædicta responsio rationes præmissas non evacuet, ostendendum est.

1. Homo enim etsi naturæ ordine substantiis separatis sit inferior, creaturis tamen irrationabilibus superior est. Perfectiori igitur modo suum finem ultimum consequitur quam illa. Illa vero sic perfecte suum finem ultimum consequuntur, quod nihil aliud querunt: grave enim cum fuerit in suo ubi, quiescit; animalia etiam cum fruuntur delectationibus secundum sensum, eorum naturale desiderium quietatur. Oportet igitur multo fortius quod cum homo pervenerit ad suum finem ultimum, naturale ejus desiderium quietetur. Sed hoc non potest fieri in vita ista. Ergo homo non consequitur felicitatem, prout est finis proprius ejus, in hac vita, ut ostensum est. Oportet ergo quod consequatur post hanc vitam.

2. Adhuc. Impossibile est naturale desiderium esse inane, natura enim nihil facit frustra. Esset autem inane naturæ desiderium, si numquam posset imple-

ri. Est igitur implebile desiderium naturale hominis. Non autem in hac vita, ut ostensum est. Oportet igitur quod impleatur post hanc vitam: est igitur felicitas ultima hominis post hanc vitam.

3. Amplius. Quamdiu aliquid movetur ad perfectionem, nondum est in ultimo fine. Sed omnes homines cognoscendo veritatem semper se habent ut moti, & tendentes ad perfectionem: quia illi qui sequuntur, semper inventiunt alia ab illis quae à prioribus inventa sunt, sicut dicitur in II. Metaph. text. com. 1. Non igitur homines in cognitione veritatis sic se habent quasi in ultimo fine existentes. Cum igitur in speculatione, per quam quaeritur cognitio veritatis, maxime videatur ultima hominis felicitas in hac vita consistere, sicut etiam ipse Aristoteles probat in X. Eth. cap. x. impossibile est dicere, quod homo in hac vita ultimum finem suum consequatur.

4. Præterea. Omne quod est in potentia, intendit exire in actum. Quamdiu igitur non est ex toto factum in actu, non est in suo fine ultimo. Intellectus autem noster est in potentia ad omnes formas rerum cognoscendas; reducitur autem in actum cum aliquam earum cognoscit. Ergo non erit ex toto in actu, nec in ultimo suo fine, nisi quando omnia saltem ista materialia cognoscit. Sed hoc non potest homo assequi per scientias speculativas, quibus in hac vita veritatem cognoscimus. Non est igitur possibile quod ultima felicitas hominis sit in hac vita.

Propter has autem, & huiusmodi rationes Alexander, & Averroes posuerunt ultimam felicitatem hominis non esse in cognitione humana quae est per scientias speculativas, sed per continuationem cum substantia separata, quam esse credebant possibilem homini in hac vita. Quia vero Aristoteles vidit X. Ethic. cap. x. quod non est alia cognitio hominis in hac vita quam per scientias speculativas, posuit hominem non consequi felicitatem perfectam, sed suo modo. In quo satis apparet quantum angustiam patiebantur hinc inde eorum præclara ingenia: à quibus angustias liberabimur, si ponamus secundum probationes præmissas, homines ad veram felicitatem post hanc vitam pervenire posse, anima hominis immortali existente: in quo statu anima intelligit per modum quo intelligunt substantiae separatae, sicut in II. huius operis Lib. cap. LXXXI. ostensum est. Erat igitur ultima felicitas hominis in cognitione Dei, quam habet humana mens post hanc vitam per modum quo ipsum cognoscunt substantiae separatae. Propter quod Matth. v. Dominus mercedem in caelis nobis promittit, & Matth. xxii. dicit, quod Sancti erunt sicut Angeli, qui vident Deum semper in caelis, ut dicitur Matth. xviii.

CAPUT XLIX.

Quod substantiae separatae non vident Deum per essentiam, ex hoc quod cognoscunt eum per suas essentias.

I. Part. quæst. xii. art. 4. & quæst. Lxiv. art. 1. ad 2.

Oportet autem inquirere, utrum hæc ipsa cognitio qua substantiae separatae, & animæ post mortem cognoscunt Deum per suas essentias, sufficiat ad ipsarum ultimam felicitatem.

Ad cuius veritatis indagacionem primo ostendendum est, quod per talem modum cognitionis non cognoscitur divina essentia.

1. Contingit enim ex effectu causam cognoscere multipliciter. Uno modo secundum quod effectus sumitur ut medium ad cognoscendum de causa quod sit, & quod talis sit, sicut accidit in scientiis quae causam demonstrant per effectum. Alio modo ita quod in ipso effectu videatur causa, in quantum similitudo causae resultat in effectu, sicut homo videtur in speculo propter suam similitudinem. Et differt hic modus à primo: nam in primo sunt duae cognitiones effectus, & causae, quarum una est alterius causa, nam cognitio effectus est causa quod cognoscatur causa ejus; in modo autem secundo una est visio utriusque, simul enim dum videtur effectus, videtur & causa in ipso; tertio modo ita quod similitudo causae in effectu sit forma qua cognoscitur causam stus effectus, sicut si arca haberet intellectum, & per formam suam cognosceret artem, à qua talis forma velut ejus similitudo processit. Nullo autem istorum modorum per effectum potest cognosci causa quid est, nisi sit effectus causae adaequatus, in quo tota virtus causae exprimitur. Substantiae autem separatae cognoscunt Deum per suas substantias, sicut causa cognoscitur per effectum; non autem primo modo, quia sic eorum cognitio esset discursiva; sed secundo modo in quantum una videt Deum in alia; & tertio modo in quantum quaelibet earum videt Deum in se ipsa. Nulla autem earum est effectus adaequans virtutem Dei, ut in secundo Libro cap. xxvi. & xxvii. ostensum est. Non est igitur possibile quod per hunc modum cognitionis ipsam divinam essentiam videant.

2. Amplius. Similitudo intelligibilis, per quam intelligitur aliquid secundum suam substantiam, oportet quod sit ejusdem speciei, vel magis speciei ejus, sicut forma domus quae est in mente artificis, est ejusdem speciei cum forma domus quae est in materia, vel potius speciei ejus: non enim per speciem hominis intelligitur de asino, vel equo quid est. Sed ipsa natura substantiae separatae non est idem specie cum natura divina; quinimmo nec genere, ut in primo Libro cap. xxv. ostensum est. Non est igitur possibile quod substantia separata intelligat divinam substantiam per propriam naturam.

3. Item. Omne creatum ad aliquod genus, vel speciem terminatur. Divina autem essentia est infinita, comprehendens in se omnem perfectionem totius esse, ut in I. Lib. cap. xxviii. & xlii. ostensum est. Impossibile est igitur quod per aliquod creatum divina substantia videatur.

4. Præterea. Omnis intelligibilis species, per quam intelligitur quidditas, vel essentia alicujus rei, comprehendit in representando rem illam: unde & orationes signantes quod quid est, terminos, & rationes, & diffinitiones vocamus. Impossibile est autem quod aliqua similitudo creata totaliter Deum representet, cum quaelibet similitudo creata sit alicujus generis determinati; non autem Deus, ut in primo Libro cap. xxv. ostensum est. Non igitur est possibile quod per aliquam similitudinem creatam divina substantia intelligatur.

5. Amplius. Divina substantia est suum esse, ut in primo Libro cap. xxv. ostensum est. Ipsum autem esse substantiae separatae est aliud quam sua substantia, ut in secundo Libro cap. Lii. probatum est. Essentia igitur substantiae separatae non est sufficiens medium quo Deus per essentiam suam videri possit; cognoscit tamen substantia separata per suam substantiam de Deo quia est, & quod est omnium causa, & eminentis omnibus, & remotus ab omnibus non solum

CAPUT L.

Quod in naturali cognitione quam habent substantiae separatae de Deo, non quiescit eorum naturale desiderium.

NON potest autem esse quod in tali Dei cognitione quiescat naturale desiderium substantiae separatae.

1. Omne enim quod est imperfectum in aliqua specie, desiderat consequi perfectionem illius speciei. Qui enim habet opinionem de re aliqua, quae imperfecta illius rei est notitia, ex hoc ipso incitatur ad desiderandum illius rei scientiam. Prædicta autem cognitio quam substantiae separatae habent de Deo, non cognoscens ipsius substantiam plene, est imperfecta cognitionis species: non enim arbitramur nos aliquid cognoscere, si substantiam ejus non cognoscamus, unde & præcipuum in cognitione alicujus rei, est scire de ea quid est. Ex hac igitur cognitione quam habent substantiae separatae de Deo, non quiescit naturale desiderium, sed incitatur magis ad divinam substantiam videndam.

2. Item. Ex cognitione effectuum incitatur desiderium ad cognoscendum causam, unde & homines philosophari inciperunt, causas rerum inquirentes. Non quiescit igitur sciendi desiderium naturaliter omnibus substantiis intellectualibus inditum, nisi cognitio substantiarum effectuum, etiam si substantiam causae cognoscant. Per hoc igitur quod substantiae separatae cognoscunt omnium rerum quarum substantias vident, esse Deum causam, non quiescit naturale desiderium in ipsis, nisi etiam ipsius Dei substantiam videant.

3. Adhuc. Sicut se habet quæstio propter quid ad quæstionem quia, ita se habet quæstio quid est ad quæstionem an est; nam quæstio propter quid quaerit medium ad demonstrandum quia est aliquid, puta quia Luna eclipsatur: & similiter quæstio quia est quaerit medium ad demonstrandum an est, secundum doctrinam traditam in II. Posteriorum text. comm. 1. Videmus autem quod videntes naturaliter quia est aliquid, scire desiderant quid est ipsum, quod est intelligere ejus substantiam. Non igitur quietatur naturale sciendi desiderium in cognitione Dei, quia scitur de ipso solum quia est.

4. Amplius. Nihil finitum, desiderium intellectus quietare potest: quod exinde ostenditur quod intellectus, quolibet finito dato, aliquid ultra molitur apprehendere, unde qualibet linea finita data, aliquam majorem molitur apprehendere, & similiter in numeris; & hæc est ratio infinitæ additionis in numeris, & lineis mathematicis. Altitudo autem, & virtus est finita cujuslibet substantiae creatae. Non igitur intellectus substantiae separatae quiescit per hoc quod cognoscit substantias creatas quantumcumque eminentes, sed adhuc naturali desiderio tendit ad intelligendum substantiam quae est altitudinis infinitæ, ut in primo Libro cap. xlii. ostensum est de substantia divina.

5. Præterea. Sicut naturale desiderium inest omnibus intellectualibus naturis ad sciendum, ita inest eis naturale desiderium ignorantiam, seu nescientiam pellendi. Substantiae autem separatae, sicut jam dictum est cap. præc. cognoscunt prædicto cognitionis modo substantiam Dei esse supra se, & supra omne id quod

ab

lum quae sunt, sed etiam quae mente creata concipi possunt: ad quam etiam cognitionem de Deo nos utrumque pertingere possumus, per effectus enim de Deo cognoscimus quia est, & quod causa aliorum est, & aliis supereminens, & ab omnibus remotus; & hoc est ultimum & perfectissimum nostrae cognitionis in hac vita: unde Dionysius dicit in Libro de mystica Theologia cap. ii. quod Deo quasi ignoto conjungimur: quod quidem contingit dum de Deo quid non sit cognoscimus, quid vero sit, penitus manet ignotum: unde & ad hujus sublimissimae cognitionis ignorantiam demonstrandam de Moysè dicitur Exod. xx. quod accessit ad caliginem in qua erat Deus. Quia vero natura inferior in sui summo non nisi ad infimum superioris naturae attingit, oportet quod hæc cognitio ipsa sit eminentior in substantiis separatis quam in nobis: quod per singula patet. Nam quanto propinquior, & expressior alicujus causae effectus cognoscitur, tanto evidentius apparet de causa ejus quod sit. Substantiae autem separatae quae per se ipsas Deum cognoscant, sunt propinquiores effectus, & expressius Dei similitudinem gerentes quam effectus per quos nos Deum cognoscimus. Certius ergo sciunt substantiae separatae, & clarius quam nos quod Deus est.

6. Rursus. Cum per negationes ad propriam cognitionem rei quoquo modo perveniat, ut supra cap. Lxxxix. dictum est, quanto plura, & magis propinqua quis ab aliquo remota esse cognoverit, tanto magis ad propriam cognitionem ipsius accedit, sicut magis accedit ad propriam hominis cognitionem, qui scit eum non esse neque inanimatum, neque insensibilem, quam qui scit solum eum non esse inanimatum, licet neuter sciat de homine quid sit. Substantiae autem separatae plura cognoscunt quam nos (1) ut quae sunt Deo magis propinqua, & per consequens suo intellectu plura, & magis propinqua à Deo removenit quam nos. Magis igitur accedunt ad propriam ipsius cognitionem quam nos, licet nec ipsae per hoc quod se ipsas intelligunt, divinam essentiam videant.

7. Item. Tanto aliquis alicujus altitudinem magis novit, quanto altioribus scit eum esse prælatum; sicut etsi rusticus sciat Regem summum esse in regno, quia tamen non cognoscit nisi quosdam regni infimos officiales, cum quibus aliquid habet negotii, non ita cognoscit Regis eminentiam sicut aliquis qui omnium principum regni dignitatem novit, quibus scit Regem esse prælatum; quamvis neuter altitudinem regiae dignitatis comprehendat. Nos autem non scimus nisi quaedam infima entium. Licet ergo sciamus Deum omnibus entibus eminere, non tamen ita cognoscimus eminentiam divinam, sicut substantiae separatae, quibus altissimi rerum ordines notj sunt, & eis omnibus superiorem Deum esse cognoscunt.

8. Uterius. Manifestum est quod causalitas alicujus causae, & virtus ejus tanto magis cognoscitur, quanto plures, & majores ejus effectus innotescunt. Ex quo manifestum fit quod substantiae separatae causalitatem Dei, & ejus virtutem magis cognoscunt quam nos, licet nos omnium entium eum esse causam sciamus.

(1) Al. & quæ.